

הטחינה וא"כ בתוך הפסח אוסר לאפותו לעשותו כחתיכה אחת, משו"ה גם קודם הפסח אסור לאפותו דודאי אתי לאפותו גם בפסח, ובזה מחמיר טפי מסמ"ק שמיקל באפייתו קודם הפסח. עכ"ד. וכ"כ בשו"ת פרח שושן (כלל ד סימן א') ליישב דברי מרן (נסי' מסו ס"ד) שלא יסתרו לדבריו בסימן תנ"ג ס"ג. ע"ש. והן אמת שהחילוק ניתן להאמר, אולם עיקר הקושיא מדברי מרן (סימן תנ"ג ס"ג) לק"מ, דאפשר דמה שפסק מרן שם שאין בחטים חשש, משום דס"ל כטעמא קמא דהטור והרשב"א בתשובה שאין מעט רוק העכבר מחמיץ וכמ"ש לעיל (אות ח'). ומצאתי לה' יד יהודה ביו"ד (סימן קט דף קכ"ג ע"א) שכתב וז"ל: דהגם דאמרי' דקמח בקמח הוי לח בלח, עכ"ז אי אפשר לדמותו ללח בלח ממש, דשם מיד בשעת הנפילה מתערב זה בזה יפה אבל קמח בקמח אין סברא בעולם לומר כלל כן אשר החוש רואה שאינו כן וכו', זולת אם מערב אותו בידיים יפה יפה אז מתערב זכ"ז היטב וכו', והט"ז באו"ח (סימן תנ"ג) כתב דגם הוא מתערב מיד בעת הנפילה כמו לח בלח הוא דבר תימה נשגבה אשר הוא מכחיש הראות הנראה לעינים. עכ"ל. וע"ש שבוזה ישב דברי מהרש"ל שהביא המג"א (סימן חל סק"א) שצוה לאכול מהקמח קודם הפסח שאם יש חשש חמוץ יתלה במה שאכל, והקשה המג"א דהא קמח בקמח הוי לח בלח ועפיה"א דהרש"ל מיירי שהחשש בא אחר הטחינה שאז לא הוי לח בלח א"ש. עכ"ד. וכן ראיתי להשד"ח כללים (מערבם ה"י כלל מנ) שכתב בשם שו"ת דברי מרדכי פרידבורג (סימן מנ) שדוקא אם נטחנו החטים ביחד אמרינן דקמח בקמח חשיב לח בלח ובטל שפיר. וראיתי למאמ"ר (סימן תנ"ג סק"ג) שכתב על דברי הט"ז, ואין תירוצו מוכרח דהא לא תיקן בזה דברי מרן שנראה שפוסק (נסימן תמ"ז ס"ד) כדיעה ראשונה ולא חילק בין לח ליבש, ויש ליישב ואין להאריך. עכ"ד. ולענ"ד גם למרן יש לחלק ביניהם כיון שביבש האיסור עומד בפ"ע ולא נבלל היטב כשחוזר ומחממו נותן טעם, ומרן (נסימן תמ"ז ס"ד) סתם ולעולם כל חד כדיניה, יבש שרי דוקא בלא חימום ולח מותר אפי' לחממו. וזהו ליישב דברי מרן, אמנם דברי הט"ז לא נתקנו בזה, דהא איהו כתב דלמרן ביבש אפילו קודם הפסח אסור לאפותו, וע"ז קשה שמרן (נסימן תמ"ז ס"ד) התיר יבש ביבש אפי' בפסח ולא חשש שמא יחממו בפסח וזוהי קושיית המאמ"ר ע"ד הט"ז. אולם דברי מרן יש ליישב דמ"ש וישמרנו לאחר הפסח היינו אם לא רוצה לאפותו קודם הפסח וכמ"ש לעיל ושלא כמו שהבין הט"ז שמרן אוסר לאפות אפי' קודם פסח. ודוק. ונעיקר הדין אס' חמץ יבש שנמנעל קודם פסח מותר לחממו נפסק עיין נש"מ גינת ורדים (כלל ד' סימן י') ונמ"ש לקמן (אות עז').

י"ד) והפר"ח (סימן מסו ס"ד) אחר שהאריך לדחות דברי מהרימ"ט ורבו ודברי השכנה"ג, כתב: ואפשר שדעת המחבר היתה שכיון שדין חו"ג במחלוקת הוא שנוי, וגם דין קמח בקמח אי הוי לח או יבש הוי מחלוקת

לא רצה להקל בשני הדינין וחשש לחו"ג בקמח. אלא דקשה לזה א"כ למה אסרו לאוכלו בפסח לימא שכל שאופהו קודם הפסח ש"ד ואפשר שנמשך אחר לשון המרדכי וכו', אי נמי איכא למימר דסבירא למחבר כסברת מהרי"ט דבממשו של איסור חשש ליחידאה בהצטרפות שאר הפוסקים וס"ל דחו"ג. עכ"ל. והנה מ"ש בתחלה דמין חשש לשני הדיעות להחמיר שמא כסוברים דקמח בקמח הוי יבש ביבש ושמא כסוברים דחמץ בפסח חו"ג לכאורה כיון שבשני הספיקות רוב הפוסקים סוברים להקל א"כ לא אזלינן לחומרא בכה"ג ובפרט באיסור משהו דרבנן. שהרי ר"ה פ' סוברים דקמח בקמח חשיב לח בלח הלא המה: התוס' במנחות (כג:) ד"ה ור"י, ובזבחים (עג.) ד"ה רבי, וכ"כ הרמב"ן בחי' לחולין (טז.) והרשב"א שם, ובתשובה (מ"א סימן רפג), והסמ"ג (לאין קלמ) והב"ד התה"ד (סימן קיד) ופסק כוותיה, וכן נראה דעת הכלבו (סימן מח) והראב"ד בתמים דעים (סימן לו) והר"ן בתשובה (סימן נט) והב"ד הב"י (סימן מסו) שקמח בקמח חשיב לח בלח. ע"ש. וכן מוכח דעת הרא"ש בתשובה (כלל מ סימן ו) וכן נראה דעת המרדכי הב"ד הב"ח (נסימן מסו) ע"ש. וע"ש בפר"ח (פ"ג). והסוברים דקמח בקמח הוי יבש הם התוס' ביבמות (פג.) לחד תירוצא וכן מוכח דעת הרמב"ם (נסי"ג מהלכות מרומות ה"ד), ודעת מרן כרוב הראשונים דקמח בקמח חשיב לח בלח וכמ"ש ה' מנחת כהן (מ"ג פ"א) ע"ש והב"ד לעיל (אומ ו) וכן הסכמת רוב האחרונים. והפמ"ג ביו"ד (סימן קט שפ"ד סק"ג) כתב שאין מצרפין סברא זו אפי' סניף להקל. ע"ש. [אולם אין דנריו מוסכמים ועיין נמ"ש לעיל (אומ ח). ואמ"ל]. וכן בדין חמץ שאינו חו"ג כן הסכמת רוב הראשונים הלא המה: הרא"ש בפסחים פרק כל שעה (סימן ה) והסמ"ג ורש"י והגה"מ והסמ"ג הוב"ד בב"י (סימן ממ"ו), וכן דעת הראב"ד בתמים דעים (סימן לו) והר"ן בתשובה (סימן נט) והאור זרוע (מ"א סימן משפט וס"ד מס' ע"ז סימן ער), והמרדכי פ' כל שעה (סימן מקנה) והתרומה (סימן נה) והריטב"א בפסחים (לג.), והתוס' מס' ע"ז (סו.) והרשב"ץ בתשובה (מ"ג סימן נ"ח) ובספרו יבין שמועה (דל"ג רע"א), וכ"פ מרן הש"ע (סימן ממ ס"ד). וכן יש לצרף לדבריהם דעת השאילתות ועוד פוסקים דס"ל דגם בתוך הפסח עצמו בטל החמץ בששים והובאו בב"י (רי"ט סימן ממ). והסוברים דחמץ בפסח חו"ג הם: הרמב"ם בסופ"ד מהלכות חו"מ (ה"צ) וכתב שם ה"ה שכן דעת הרבה מהגאונים והרי"ץ גיאת והוב"ד בב"י (סימן ממ) וכן דעת רב נטרונאי הב"ד הטור (סימן ממג), נמצא שבשתי המחלוקות המתירים רבים על האוסרים וגם בצירוף שניהם אין רוב לאסור, ובפרט דהוי מילתא דרבנן וא"כ מדוע מרן חשש להחמיר. ולכאורה י"ל דהפרי"ח אויל לשיטתו דעבדינן ס"ס להחמיר בדרבנן כמ"ש ביו"ד (סימן ס"ט סקמ"ד) ובכללי הס"ס שלו (סוף אומ יג) וכ"ד הרבה אחרונים. אולם לעומתם דעת ה' שער המלך פ"ו מהלכות מקואות (הל' ו כלל ד) ועוד רבים סוברים דל"ע ס"ס להחמיר בדרבנן וכן העלה מופה"ד מרן הגר"ע יוסף שליט"א בספרו שו"ת יחו"ד חלק חמישי

(סימן כא נהפך). ע"ש. וא"כ לפ"ד לא יכון תי' זה במרן. וגם למ"ש רבנו הגדול פאר הדור הגר"מ לוי זצ"ל בספרו יוסף דעת (סימן יג אות ו) דגם לסוברים דלא עבדינן ס"ס להחמיר בדרכנן הנ"מ בספק מציאות, שכל ספק שבא לפנינו אמרינן ספיקא דרבנו לקולא, אבל בס"ס להחמיר במחלוקת הפוסקים יש להחמיר אפי' בדרכנן כיון שיש לנו רוב ברור במציאות להחמיר מחמת דעת רוב הפוסקים, בזה לכו"ע עבדינן ס"ס להחמיר ואולינן בתר דעת רוב הפוסקים להחמיר אפי' בדרכנן עכ"ד. ע"ש. בנ"ד שאין רוב ברור לאסור וחמץ בפסח במשהו מדרכנן, אולינן לקולא. וראיתי למהר"י בן פורנא הוב"ד בשו"ת דבר משה ח"א (סימן ל' דכ"ג ע"ג) שכתב ע"ד הפר"ח וז"ל: ודבריו לא ניתנו להאמר דכיון דמרן פסק דאינו חו"נ ופסק נמי דקמח בקמח חשיב לח בלח ומותר גמור, וכי פוסק שפסק שני דינים והם במחלוקת ופסקם להיתר בהצמדם יחד יהיה אסור. עכ"ל. וכתב עליו הרב דבר משה שם ודבריו נכונים ואמתיים ע"ש. ועיין כיו"ב בשו"ת ישיב משה שתרוג ח"א (סימנים ק"ג וק"ג) ובשו"ת אוהב משפט חיו"ד (דפוס עמוד נט) לרבנים המגיהים ע"ש. ואכמ"ל.

ט"ו) ועוד יש לצרף מ"ש הרא"ש בחולין פרק גיד הנשה (סימן ל"ו) דיבש ביבש חד בתרי מותר לאכול שלשתן כאחת וגם לבשלם יחד ואין פליטתו אוסרת וז"ל: אבל חד בתרי בדבר יבש דאפי' מדרכנן בטל לאו משום ספיקא שרינן ליה וכו', אלא משום דגזירת הכתוב הוא דכתיב אחרי רבים להטות הלכך חד בתרי בטל ונהפך האיסור להיות היתר ומותר לאוכלן אפי' כולן כאחת. דרכנן החמירו במין במינו היכא שנתבשל יחד קודם שנודע תערובתו ולא נקרא עדיין עליו שם היתר להצריכו ששים אע"ג דלא יהיב טעמא גזירה אטו מין בשאינו מינו, אבל מין במינו בדבר יבש ונודע תערובתו נעשה היתר גמור ואפי' מדרכנן לא אצרכוה ששים, כיון דאף אם נתבשל לא יהיב טעמא. עכ"ל. ועוד כתב שם וז"ל: הילכך נראה דאם בשל שלושותן כאחד או בשלן עם חתיכות אחרות דהכל מותר, ולא אמרינן נהי דכל זמן שהוא יבש הוא בטל ברוב מ"מ כשבשלו נפלט טעמו ואוסר, דלא מצינו דבר המותר לאוכלו שיהא צירו אסור וכו', הכא נמי אחרי שהותרו ביבש ונהפך האיסור להיות היתר שוב אינו חוזר להאסור ע"י בישול. עכ"ל. וכ"כ רי"ו בשם התוס' והרא"ש, וסיים: וכן עיקר, והב"ד הב"י בבד"ה יו"ד (סוף סימן קט) ע"ש, וכ"כ הסמ"ק (סימן ר"ד) וכ"כ בהגהות הר"פ שם. וכ"כ מהר"ם מרוטנבורג בתשובה והיא לו נדפסה בשו"ת הרשב"א ח"א (סימן משל) והיא כסגנון דברי הרא"ש בפג"ה (סימן לו) עם הוספות. ונאסר פסקים ומנהגים למר"ם מ"נ (סימן לו) כמנ שם המו"ל (הפנה ג) שאין ספק שמשנה זו למהר"ם ע"ש. וכ"כ ה' שערי דורא (סימן טל ס"ה) בשם רבנו משה ונראה שמסכים לו. שו"ר לה' ערך השלחן יו"ד (סימן קט אות יג) שהב"ד הפוסקים הנ"ל וה' שערי דורא וכתב, ורבנו משה זה הוא רבי משה

מאייברא כמבואר בתשובות המיימוני סוף הלכות מאכלות אוסרות והוסיף עוד שכן דעת התוס' בבכורות (כג.) ד"ה נבילה ע"ש, וכ"נ דעת ה' בעל התרומה וכמ"ש בתשו' מימוני סוף המ"א הנ"ל ע"ש. נמצא לפנינו להקת ראשונים הסוברים דיבש ביבש חד בתרי נהפך האיסור להיתר, וא"כ י"ל דאפי' נימא דקמח בקמח חשיב יבש ביבש, מ"מ חד בתרי נהפך האיסור להיות היתר ואפי' אופהו ומבשלו בתוך הפסח אינו חוזר ונאסר. ואין לומר דאיסור משהו שאני, דהא הרא"ש כתב שהאיסור נהפך להיות היתר וכ"כ בסו"ד שם וז"ל: אלא ודאי אמרה תורה אחרי רבים להטות ונעשה המיעוט כרוב ולא נשאר בו שום איסור ומותר לאוכלם כאחד ולבשלם בקדירה. עכ"ל. נמצא לפ"ז שאין הפרש בזה בין שאר איסורים לאיסורי משהו. ושור"ר לה' ערך השלחן הנ"ל שכ"כ והוסיף, שכתב הרא"ש בפרק השוכר את הפועל (סימן ל) דלענין תערובת חמץ יבש ביבש אין חילוק בין פסח לשאר איסורים עכ"ד. ע"ש. ומשמע שאין חילוק כלל, וכי היכי דבשאר איסורים אפי' נתבשלו מותרים ה"נ בחמץ וכ"כ הרב מג"א (סימן תמו סק"א) עכ"ד. אולם ק"ל שהרי הב"י (סימן תנג) כתב בשם הסמ"ק וז"ל: על הדגן שצמח מלחלוחית הארץ שקורין "גירמי" אומר רבנו יחיאל שזהו חמץ גמור וצריך לברור יפה שיהא ששים מאותו שלא צמח, ואע"ג דהוי יבש ביבש מ"מ יהיב טעמא בשעת אפיה וגם צריך שתהא האפיה קודם פסח, דאי בפסח אפי' כל שהוא אסור וכו', עכ"ל. והוא בהגהת סמ"ק (סו"י נכ) וא"כ נמצא דר"פ סותר עצמו דבסימן רי"ד מבואר דס"ל דהאיסור נהפך להיתר. וי"ל דבסימן רכב כ"כ בשם רבנו יחיאל אבל איהו גופיה לא ס"ל הכי, וכמבואר בדבריו סימן רי"ד. ע"ש. ועוד דמלשון רבנו יחיאל "משום דנותן טעם באפיה" משמע דפשיט"ל שאף בשאר איסורים סובר כן וזהו ודאי דלא כר"פ, ושור"ר לה' ערך השלחן הנ"ל שכ"כ, דהתם הם דברי הגהת סמ"ק בשם ר"י אבל ר"פ והרא"ש ס"ל דלא [כצ"ל] נאסרו בבישול עכ"ל. ע"ש. וראיתי לה' חיי אדם (כלל קכ) בנשמת אדם (ל"א) שכתב לבאר דברי הגהת סמ"ק דחטים המצומחים המעורבים בחיטים הוי מין בשאינו מינו ולהכי אסר רבנו יחיאל וכן מבואר במנ"י כלל טל (סקט"ז) ע"ש. ומוכח מדבריהם דע"כ לא ס"ל להרא"ש ודע"מיה דיבש ביבש חד בתרי נהפך האיסור להיתר ה"ד במין במינו, אבל בשא"מ אפי' איכא ששים אינו נהפך להיתר וכאשר מבשלו בפסח נותן טעם חדש וחמץ בפסח במשהו. ולענ"ד יש לדון בזה כיון דהאיסור אינו ניכר כיון שיש שיש שלעולם טעמו מתבטל א"כ נהפך להיתר דאחרי רבים להטות וכמ"ש הרא"ש והב"ד לעיל [ונס"ד לקמן (ל"א) אל"ף נפרט ז]. אולם בסו"ד סיים הח"א דמסתמות כל הפוסקים משמע דהוי מין במינו וכן משמע מהשו"ע (סימן תמו ס"ד) שכתב תערובת יבש ביבש ובמג"א (רי"ט סימן תמו) עכ"ד. ע"ש. נמצא דהדר הוא לכל חסידיו וכן משמע מדברי עה"ש הנ"ל דחשיבי מין במינו ע"ש. איך שיהיה לענ"ד תי' הפר"ח אינו ברור כ"כ חדא

דשני הספיקות אינם יוצרים רוב להחמיר ועוד דאיכא ס"ס שמא כדעת הרא"ש ודעימיה שהאיסור נהפך להיתר ואת"ל כהתולקים שמא חמץ בפסח אינו חו"ג וכן יש לצרף סברת הפוסקים דחמץ בפסח בששים וא"כ מנין לנו להחמיר.

ט"ז) והמג"א (סימן מסו סק"ט) כתב וז"ל: אע"ג דקמח בקמח בטל בששים כיון שיש פירורין בעין חוזר וניעור כמ"ש סימן תמו ס"ד בהגהה, וא"כ אסור לאוכלו ומותר להשהותו וכו', עכ"ל. ואע"ג דמרון ס"ל שאפילו יבש ביבש אינו חוזר ונותן טעם וכמבואר בסימן תמו ס"ד, מ"מ ביבש כיון שהחמץ לא גבלל אם אופהו בפסח חוזר ונותן טעם חדש בפסח. וכתירוצ' המג"א כתבו ה' חק יעקב (סקי"ג) וה' חק יוסף (סק"ט) וה' אליה זוטא ובספרו א"ר (סק"ט) ע"ש, וכ"כ ה' באר היטב (סקי"ג) וכ"כ בשו"ע הגר"ז (ס"ט). וכ"כ ה' נהר שלום (סימן מג"ג סק"א) וז"ל: כיון שנתייבש תו לא חשיב ליה כקמח בקמח אלא הו"ל כיבש בלח דלא בטיל אפי' בכמה, דאיסורא התם קאי באפי נפשיה והו"ל פוגע בגופו של איסור וכו', עכ"ל. וכ"כ לקמן (סימן מסו) ע"ש, אלא שמדבריו משמע שאפי' אפהו קודם הפסח אסור להשתמש בו בפסח. וי"ל. וכן ראיתי לה' שולחן גבוה (סימן מסו סק"ג) שבתחילה הביא תי' רבו של מהרימ"ט וקושיית הפר"ח עליו וכתב וז"ל: ואצלי הכותב תי' הרב טוב וישר ואע"ג דהמרדכי ס"ל דקמח בקמח הוי לח בלח וכו', בנ"ד שנפלו המים על הקמח ובא לכלל לישה אע"פ שנתייבש ונפרך בקמח עם כ"ז אי אפשר לבוא אותה לישה כמו שהיה בתחלה אלא בפתיית פת חמץ הדקין ואינו מתערב יפה עם שאר הקמח כלח בלח אלא כיבש בלח וכו', ואחרי כותבי ראיתי למג"א שכ"כ. עכ"ל. וע"ש עוד שרצה להעמיס כן בדברי מהרימ"ט להצילו מקושיית הפר"ח, וכ"כ גם בשו"ת דבר משה ח"א (סימן ל') אלא שלענ"ד אינו במשמעות דברי מהרימ"ט ושור' להס"ק בשו"ת מהרש"א אלפאנדארי ח"א (סימן ט"ו) שרצה לבאר כן בדברי מהרימ"ט ובסו"ד כתב אבל אין זה במשמעות דברי מהרימ"ט ע"ש. ומ"מ דעת השו"ג כתי' המג"א וכן דעת תנא דידן ה' חקת הפסח (סימן מסו סק"ג) שהב"ד המג"א והסכים עמו. ע"ש. ועיין לו עוד (סימן מסו סק"ה). וכ"כ ה' מקור חיים (סימן מסו סקי"ג). וכן מצאתי להגאון בגדי ישע על המרדכי פרק כל שעה (סימן מקטע אות עו) שכתב בשם רש"ל שאין טעמו של ר"י מוינא מטעם חו"ג, וז"ל: טעמו של ר"י מוינא דהוי כמו חמץ בעין ואוסר במשהו עכ"ל. וכתב עוד ה' בגדי ישע וז"ל: ולפ"ז א"ש שאין אנו צריכים לדחוק ולומר דסובר חו"ג דלא כהלכתא דאנן קיי"ל דאין חו"ג ולא דוקא לח בלח, דהא כתב מהרא"י בשו"ת תה"ד (סימן קיד) בשם סמ"ג והביאו דתערוכת קמח בקמח קודם פסח בטל ואינו חו"ג. עכ"ל. וכ"כ ה' ערוך השולחן שם (סי"א) וסיים: אבל אם נאפה קודם פסח מותר בכל ענין אפי' בנתייבש הלחלוחית כיון שאינו חו"ג וכבר נתערב ונתבטל (וכן ז"ל נכוונת המג"א נסק"ט שכתב מטעם שמו"ר ע"ש והייט

כשילפה נפסה וכן נראה שפסג הגר"ז נסעיף ט' ע"ש היטב ודוק). עכ"ל כולל הסוגרים. ומ"ש אבל אם יאפה קודם פסח מותר בכל ענין אפי' בנתייבש הלחלוחית וכן היא כוונת המג"א, דבריו נכוחים למעיין ישר ואכמ"ל.

י"ז) וראיתי למאמ"ר (סי' מע סק"ג) שכתב וז"ל: אבל חזות קשה הוגד לי בדברי הרב מג"א (סימן מסו סק"ט) ולא ירדתי לסוף דעתו הרחבה דכיון שמרקדו שוב לא נשארו פירורין שהכל מתפרד לגמרי והוי קמח בקמח דאינו חו"נ ולא דמי לההיא דסימן תמוז ס"ד [נגי פת שנפלה לין ונמלה משם], דשאני התם דאיכא למיחש שמא נשארו פירורין ביין שלא יוכלו ליטול כולם עד שלא ישאר אפי' פירור אחד ונמצא נותן טעם בפסח. אבל כאן שמנהלין אותו ממ"נ אם יש פירורין שם ישארו למעלה בנפה ויזרקום, ואם עוברים דרך נקבי הנפה הויא הוכחה גמורה שנתפרכו לגמרי כל הפירורין והוי הכל קמח בקמח. וגדולה מזו איכא לאתמוהי על דברי המג"א, דאיהו לגופיה לעיל (סימן ממו ס"ד) מסיק שאם סיננו היין במסננת קודם הפסח שרי אף לדעת רמ"א יעו"ש וכו'. והלא הריקוד לקמח כסינון ליין ועדיפא מיניה הוא עכ"ל. והנה מה שהקשה שינפה ומה שנשאר בנפה יזרקנו ומה שנפרך הרי הוא כקמח הנה מדברי השו"ג הנ"ל תשובה לדבריו שכתב וזת"ד: דאע"ג דהקמח נתייבש ונפרך הדק היטב, אינו נמחה ע"י לישה ואפיה ול"ד ללח בלח שהאיסור נמחה בהיתר ומתבטל יפה. עכ"ד. וכוונתו דכיון שנתייבש הרי הוא קשה ואינו נבלל היטב כקמח וחוזר ונו"ט בפסח. וכיו"ב ראיתי להנה"ש (סימן מסו סק"א) ע"ש. שוב מצאתי הדברים מפורשים יותר בשו"ע הגר"ז ס"ט שכתב וז"ל: לפי שזהו דומה לתערובת יבש בלח שהרי הקמח דינו כלח לפי שהוא נימוח ומתפשט ונבלל יפה והפירור "אף שהוא דק כקמח" דינו כיבש לפי שהוא גוש אחד ואינו נימוח ומתפשט ולכך אינו נבלל בתוך הקמח, אלא הוא עומד שם בפ"ע ואין זה נקרא תערובת וכו', עכ"ל. וכיו"ב כתב ה' ערוך השלחן סי"א הנ"ל ע"ש, נמצא שדברי המג"א נכונים. גם מה שהקשה המאמ"ר מדברי המג"א גופיה (סימן ממו סק"ג) שכתב אם סננו היין במסננת קודם הפסח שרי אף לדעת הרמ"א. לענ"ד י"ל תרי גווני סינון איכא, וסינון בד אין עובר דרכן פירור קמח משא"כ נפה שעובר בה ויין דרך לסננו בבד ולכן היקל המג"א ופשוט. שו"ר למאמ"ר גופיה שנרגש בסו"ד לחלק בין סינון יין לקמח. ע"ש. וע"ע במשב"ז שם (סקי"ג). ובמשי"ם חפשי מצאתי לעוד אחרונים שסוברים כדברי המג"א שכן נראה מדברי ה' אבן שתיה הוב"ד בשד"ח אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה (אומ יא עמוד 441) ע"ש. וה' מגן האלף (נסימן מסו לו"ה) כתב כדברי המג"א אולם בסו"ד כתב דלא ברירא ליה האי מילתא והוכיח דגם אותו פירור שנתייבש ונפרך דין קמח בקמח יש לו והוי לח ואינו חו"נ עכ"ד. ע"ש. וכן ראיתי למרא דאתרין הגאון מוהרמ"ז בספרו ויען משה (סימן נ) להסביר דברי

מֵרֵן שֶׁם, וְשֵׁם (סִימָן מו) פֶּסֶק כֵּן לַמַּעֲשֶׂה בְּנִידוֹן כִּי"ב. ע"ש.

י"ח) והרב גנת ורדים חאו"ח (כלל ד' סימן י) הביא מ"ש מהרימ"ט ורבו ליישב דברי מֵרֵן והר"י מוינא וכתב, ואני אומר שאף אם נודה להרב מהרימ"ט ולרבו בפ"י דברי הר"י מוינא מ"מ אין אנו אחראים להם לפי דעיקרא דמילתא הוי איסורא דרבנן וקי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל, וכבר פשטה הוראה זו בכל גלילותנו להקל כדברי האומרים שאינו חו"ג ולא חילקו בתערובות. ומסתברא כל מיני תערובות דין אחד להם כיון שלא פירשו ונקטינן בהו כשאר איסורי תורה דכל שנתבטל בששים מותר, ולא חילקנו בהם בין תערובת לתערובת ואפי' ביבש שגופו בעין כיון שנתערב הותר ואפי' התערובת בתוך הפסח, וכבר פסקה הרב בש"ע (סימן מה ס"ד) ולא הטיל בזה שום תנאי וכו'. והשתא תמיהא לן מילתא טובא דאנן קי"ל כדברי המתירין לגמרי, איככה נחוש ונחמיר אפי' בתערובת קמח בקמח אין זו אלא מן המתמיהין וכו', עכ"ל. ועוד כתב וזת"ד: ואנו בעניותינו נראה לנו לפרש דלעולם מעשה בתוך פסח כדמשמע מפשטא דלישנא, ואמנם עיקר ההיתר תלוי בניהול שאם נהלוהו קודם הפסח מעורב שפיר ונתבטל, ואם ינהלוהו בפסח אז נחשב שעירבוהו בפסח וחמץ שנתערב בתוך הפסח במשהו ואסור באכילה ולכן צריך לאוכלו אחר הפסח. אבל אם נתייבש בפסח אז יש להתמיר ולאסור הכל, כיון שלא נתייבש עד הפסח לא חשיב כמעורב כלל, כיון שהוא עדיין מלוחלח ואז איסורו במשהו ולכן אין לו תקנה לרקדו ולהניחו עד אחר הפסח דהוי כמבטל איסור לכתחילה. עכ"ד. עש"ב. ולענ"ד המעיין יראה שלפי פירושו לשון מֵרֵן מגומגם ואינו במשמעות דבריו ואתה תחזה, ואכמ"ל.

י"ט) נמצינו למדים שעל דברי מֵרֵן (סימן מה ס"ד) שנאסר הקמח לפסח נאמרו תשעה תי': א) תירוצ רבו של מהרימ"ט לפי שחוזר ונותן טעם בלישה ובאפיה. ב) תי' השכנה"ג דכשחוזר ומבשלו חוזר ונותן טעם והוא כעין התירוצ הקודם אלא שמחמיר יותר דאפי' אפהו קודם הפסח אסור לחזור ולחממו לפי שחוזר ונותן טעם. ג) ומהרימ"ט כתב שיש לחלק בין כלילה של משקין לכלילה של קמח. ד) ועוד תירץ דע"כ לא התירו חו"ג אלא בטעמו ולא בממשו. ה) הלבוש והמאמר והב"ד תירצו דמיירי דליכא ששים ו) הט"ז תירץ כיון שלא נטחן יחד א"כ לא נתערב ולא נתבטל. ז) הפר"ח תי' דמֵרֵן החמיר מחמת שחש לשתי הדיעות שמא קמח בקמח חשיב יבש ביבש, ושם אמרינן חו"ג בפסח. ח) הגנת ורדים תירץ דמיירי בתוך הפסח לכן נאסר הקמח דחמץ בפסח במשהו. ט) המג"א תירץ כיון שיש פירורין בעין הוי ממשו של איסור וחו"ג דאיסורא באנפיה נפשיה קאי, וכן הסכמת רוב האחרונים. והשתא נהדר אנפין לנ"ד שמעורבת שכולת שועל בכמון ונטחנה יחד קודם הפסח הנה

לפי תי' מהרימ"ט ורבו והשכנה"ג והפר"ח לכאורה יש לאסור בנ"ד. אולם ה' שולחן גבוה (סימן מטו פק"צ) ומהר"י פורנא בשו"ת דבר משה אמריליו ח"א (סימן ל) העמיסו בדברי מהרימ"ט ורבו והשכנה"ג סברת המג"א ע"ש. וכן כתב מהרש"א אלפאנדארי בתשו' (מ"א סימן טו), ולפ"ז בנ"ד נמי יודו להקל ואע"ג שאין זה במשמעות דבריהם מ"מ האחרונים הרבו להשיב ע"ד ולא נתקרה דעתם אלא בהכי. וגם הפר"ח שאוסר כבר כתבתי שלענ"ד ילע"ד וכן מהר"י פורנא הוב"ד בשו"ת דב"מ ח"א (סימן ל) כתב להשיב ע"ד. ולפי תירוצי הלבוש והט"ז והמג"א וה' גנת ורדים מפורש יוצא להתיר בנ"ד והסכמת רוב האחרונים כדברי המג"א, א"כ יש להתיר בנ"ד.

כ) ועוד יש לצרף לנ"ד להקל בקמח חמץ שנתערב בקמח היתר שבטל בששים ואינו חוזר וניעור דעת הסוכרים דחמץ בפסח בטל בששים הלא המה: השאלות, ר"ת הוב"ד בתוס' פסחים (ל) ובחולין (טז), והרי"ד בספר המכריע (סימן נח), ריא"ז בפסקיו לפסחים (פ"ג הלכה ז לו"ב). והר"ה בספר המאור פסחים (ל). כתב שמעיקר הדין מותר אלא שנהגו בו איסור וכיו"ב כתב ההשלמה שם, ובשבה"ל (סימן ח) הביא עוד גדולים שכתבו כן. ע"ש. נמצא שבנ"ד יש כמה טעמים להקל שאינו חו"נ בפסח א) כיון שנתבטל שוב אינו חו"נ אפי' יבשלנו בפסח וכמ"ש המג"א הח"י המאמ"ר הב"ד וה' חקת הפסח וכן הסכמת רוב אחרונים בדעת מרן, וכן הורה למעשה מרא דאתרין הגאון מוהרמ"ז. וכן מבואר בתשובת הר"ן ובסמ"ג ובטור להדיא, ומשמעות שאר הראשונים לבד מהגהת סמ"ק. ב) לפי דעת האומרים דכל שנולד בתערובת ל"ש בו דשיל"מ, גם בנ"ד יש להקל לדעת הראשונים הסוכרים דטעם החמץ במשהו הוא משום דהוי דשיל"מ (עין לקמן גלו"ב כ"א). ג) יש לצרף דעת הרא"ש דכיון שנתבטל קודם הפסח הוי היתר גמור ואחר שנהפך להיתר לא יאסור. ד) יש לצרף דעת הרבה ראשונים ובראשם השאלות שסוכרים שחמץ בפסח בטל בששים ואע"ג דלא קיי"ל הכי חזו לאצטרופי, ובפרט בנ"ד שדעת הרבה ראשונים להתיר וכן הסכמת רוב האחרונים בדעת מרן.

כ"א) ועוד יש לומר שבנדון הכמון לכאורה גם הרמב"ם יסכים שאינו חו"נ, שהרי הרמב"ם ס"ל שהחמירו בחמץ יותר משאר איסורים שאין לו בטול משום דהוי דשיל"מ, וכמ"ש בפ"א מהלכות חו"מ (הלכה ה) ובפט"ו מה' מאכלות אסורות (ה"ט). ע"ש. ומבואר בשו"ע יו"ד (סימן קנ סעיף ד) ובאחרונים שם שאם האיסור אירע בתערובת לא אמרינן בהא דבר שיש לו מתירין לא בטיל, כיון שלא הוכר האיסור מתחילה ולכן בטל בששים כדינו. ע"ש. א"כ בנ"ד שבזמן שנתערב היה היתר שהרי שכולת שועל שלא נפלו עליה מים אינה חמץ ורק בזמן האפיה והבישול מחמיצה, ואז יש ששים כנגדה, בטלה

שפיר כיון שהאיסור בא בזמן התערובת ולא חשיב דשיל"מ ובטל ואינו חו"ג אף להרמב"ם, וכסברא זו כתבו הפמ"ג בפתיחה להלכות חמץ (פ"ג פ"ד פ"ז) וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (סימן ללא) והגרצ"פ במקראי קודש הלכות פסח (סימן פט). ע"ש. וע"ע בספר אמרי בינה הלכות פסח (סימן יז) כיו"ב. ובספר יד יהודה (סי' פט, דפ"ג ע"ד). ע"ש. אולם שוב ראינו שאף שכמה אחרונים כתבו כן בדעת הרמב"ם מ"מ נראה שאין צירוף זה נכון. דהרמב"ם לית ליה האי סברא דכשהאיסור נולד בתערובת ל"א דשיל"מ, שהרי כל חמץ בפסח להרמב"ם אסור במשהו מטעם דשיל"מ, וכנ"ל, והיינו אע"פ שנולד בתערובת. כמבואר בהרמב"ם (פ"ד ה"י) לענין התריא"ק ע"ש. ועל כרחך דלא ס"ל להרמב"ם כלל הך סברא. ושו"ר בגליון מהר"ש איגר יו"ד (סי' ק"ז אות י"ד) שכתב כן בדעת הרמב"ם, ע"ש. ודבריו ברורים בזה (אף ש"ל על שאל דנריו). וכן העיר בזה בהגהות "הררי בקדש" שבגליון מקראי קדש (סי' ע"ח). ע"ש. והגם שיש מקום לבע"ד לומר דלעולם הרמב"ם מודה דכל שנולד בתערובת ל"ש דשיל"מ, וטעם החומרא בחמץ משום דשמו עליו, ול"ח נולד האיסור בתערובת. אולם אין זה נכון, דמה בכך ששמו עליו סו"ס אין האיסור נולד בתערובת. ובפרט שהמ"מ (פ"ה מהמ"מ הכ"ג) צידד בדעת הרמב"ם דחמץ מקרי היתירא בלע, ע"ש. ומ"מ תועיל סברא זו לדברי הרמב"ן במלחמות (ו: מדפי ה"ק) ורבנו יונה (שהנא נשפ"מ פ"א מהלכות חמץ ומ"ה ה"ה), ותלמיד הרמב"ן, והריטב"א (פסחים ל.), והרוקח (סי' מ"ג), דס"ל דחמץ אסור במשהו מטעם דשיל"מ, [וכ"כ הר"ן (סוף ע"ז) בדעת הרי"ף ע"ש. וכ"כ בדעתו הרשב"ץ ביבין שמועה (דף כ"ז ע"ב). וכן צידד הב"י (ספ"י ממ"ז), ע"ש. וע"ע במאור ישראל (פסחים מ.) ואכמ"ל]. ובאופן שנתערב קודם הפסח כמו בנ"ד, אפשר שידו להקל דאינו חו"ג מטעם דהאיסור נולד בתערובת. גם הרא"ש שפסק בפסחים פרק כל שעה (סימן ה) שחמץ שהתבטל קודם הפסח אינו חו"ג בפסח נראה שסובר שאפי' אם יאפנו או יבשלנו בפסח אינו חו"ג כיון שכבר נתבטל כבר בע"פ וכמ"ש הטור ביו"ד (סימן קט): חתיכה שאינה ראויה להתכבד שנתערבה בארות יבש ביבש בטלה אפי' חד בתרי וכו', ואפי' אם האיסור איסור הנאה כגון חמץ בפסח בטל ברוב כיון שהוא יבש ביבש וכו', ואדוני אבי הרא"ש ז"ל מתיר הכל ואפי' באכילה. ע"ש. ואחר כך כתב: ואם בשל התערובת אחר שהתבטלה ברוב א"א הרא"ש כתב שאם לא נודע תערובתו קודם שנתבשל צריך ששים כנגד האיסור ואם נודע תערובתו קודם שנתבשל גם הרוטב כולו מותר וכו', עכ"ל. והוא מדברי הרא"ש בפ' גיד הנשה (סימן לו) ושם כתב בטעם הדבר איך יתכן שדבר המותר יאסור פליטתו, ועוד כתב אבל אחר שנודע תערובתו ונתבטל ברוב ונתהפך האיסור להיות כולו מותר ויכול לאוכלו אפי' בבת אחת שוב לא יתכן לומר שתאסר פליטתו. עכ"ד. שם. ולפ"ז ה"ה בנ"ד שכבר התבטל הפך להיות היתר ואינו חוזר ואוסר. ופשט דבריו משמע דמיירי בכל האיסורים ואפי' בחמץ בפסח שהזכירו שם.

וכמ"ש לעיל (לוח טו) והבאתי שכ"כ גאון עוזנו מהר"י טייב בספרו ערך השלחן חיו"ד (סימן ק"ט לוח י"ג). ע"ש. ואע"ג שהרא"ש מיירי התם במים במינו מסתבר דה"ה במין באינו מינו ויש ששים שאז אפי' יבשלם יחד לא יורגש טעם האיסור כיון שנתבטל חוזר ונהפך להיות היתר. תדע שהרי כתב הש"ך ביו"ד (סימן קט פק"ג) והפר"ח שם (סק"ח) דמין בא"מ יבש ביבש חד בתרי מה"ת בטל, ורק מדרבנן אסור משום כשחוזר ומבשלו נותן טעם ע"ש. וע"ע ביד יהודה הלכות תערובות (סימן קט נאמן סק"ע). עש"ב. א"כ באופן שיש ששים שאפי' יחזור ויבשלו אינו נותן טעם בטל שפיר ונהפך האיסור להיתר. ועיין בפמ"ג סימן תנ"ג משב"ז (סק"ג) שכתב לבאר כן בדעת הלבוש ע"ש. וי"ל.

כ"ב) ועוד יש לצרף להיתר הכמון שנתערבה בו שכולת שועל, מ"ש הראבי"ה
פסחים (ס"י מינ) גבי תבואה שירד עליה דלף ונתחמצו מקצת החטין ונתערבו בשאר החטים, וכתב, דאילו היה ברי שהמבוקעין בכרי עדיין, אי אפשר להתירן בפסח וכו', אבל השתא שאכלו מן התבואה עד פסח ג"ל דהו"ל ס"ס ושירי אפילו בפסח למיכל מיניה כדאמרינן בפרק כל הזבחים (עז). טבעת של ע"ז שנתערבה במאה טבעות ונפלה אחת מהן לים הגדול הותר כולן, דאמרינן הך דאיסורא נפלה וכו'. מהשתא הו"ל ס"ס, ספק נפל האיסור, ואפילו לא נפל, כל שתי טבעות שנהנה מהן אפשר שהן מותרין וכו'. עכ"ל. וכן הובא במרדכי (ס"י מקטע נהגה) ולפ"ז גם בנ"ד, אף אם נבוא לחוש למ"ד דקמח בקמח הוי יבש ביבש וחור"ג, מ"מ יש להקל, שהרי ודאי השתמש בכמון הלזה גם קודם פסח, הן במה ששווקו המפעלים מן הכמון לצורך שאר ימות השנה, והן מה שנמכר לצורך פסח והקונים השתמשו בו להכנת תבשילים קודם זמן איסור חמץ (ולא איסור נששים ונטל). והואיל ויש לתלות שהשיבולת שועל המעורבת בכמון כבר נאכלה קודם פסח, יש להקל לאכלו בפסח מטעם הס"ס שכתבו הראבי"ה והמרדכי. וכיו"ב כתב המט"מ (ס"י מקמ"ג) בשם מהרש"ל שדרש שכל אחד יאפה חלה אחת או תבשיל מקמח הנטחן לפסח, כי שמא היה שם חשש חמץ ויתלה אותו בההוא. ע"ש. וה"נ דכוותה. והגם דהמג"א (ס"י מל) הקשה ע"ז דקמח בקמח מקרי לח בלח, ואם יש ששים הכל שרי, ואם אין ששים הכל אסור. ע"ש. אולם בדגול מרבכה שם תירץ שאין הדבר מוסכם דקמח בקמח מקרי לח בלח, ואדרבא מדברי מהרש"ל עצמו שהובאו בש"ך יו"ד (ס"י קט פק"י) משמע דס"ל דקמח בקמח מקרי יבש ביבש. ע"ש. וע"ע בחק יעקב ובנה"ש שם. ומבואר דאפילו למ"ד דקמח בקמח מקרי יבש ביבש, יש מזוור לתלות בנאכל קודם פסח. והגם דהב"ח (ס"י מק) פקפק על עיקר דברי ראבי"ה הנ"ל, דכיון דיש ספק שמא לא אכלו כל החמץ קודם פסח, הא ודאי דמשהו חמץ שבמצה אוסר כל המצה בפסח ע"י האפיה. ע"ש. וכן הובא במג"א (פס סק"ד), אולם עיין להגאון מליסא בחוות דעת (ס"י קי נניאוריס סק"ג) שהקשה על

סברת הב"ח, ודחה קושייתו על הראבי"ה. ע"ש. וכיו"ב העיר הגרעק"א בהגהותיו (פי' מסו' אות ג). ע"ש. ועוד יש להעיר על הב"ח, דמנ"ל שיש לדון על המצה אחר אפייתה, נימא הואיל וקודם אפייתה היתה המצה מותרת מחמת ס"ס, שוב אינה חוזרת לאיסור ע"י האפיה, ואף למאי דבעינן למכלינהו תרתי תרתי, מ"מ כשם שמותר לאכול הנהו תרתי כאחת, ה"נ דמותר לבשלם כאחת ואינם דומים לשאר איסורים. ודו"ק. ולפו"ר לא מצאתי באחרונים למי שהעיר בזה על המג"א. ומ"מ הא קמן החו"ד והגרעק"א שחלקו על הב"ח מטעם אחר.

כ"ג) הן אמת דהגאון מליסא בספרו מקור חיים או"ח (סי' מסו' נתיאוריס סק"ג) תמה ע"ד ראבי"ה מצד אחר, דנהי דכשנתערב אחד או שניים או כשנופל אחד אחד אמרינן דאיסורא נפל, מ"מ בנפלו הרבה חטים ונבללו בכל ההיתר, ואח"כ נפל מכל התערובת הנבלל סאה אחת, אין זה מן הסברא לומר שנתקבצו כל החטים האסורים על מקום אחד, והוא נגד החוש, וראיה ברורה לזה מדתנן (פ"ג דמע"ש) אם בלל וחפן לפי חשבון. ע"ש בתוי"ט. ובתרומות (פ"ה מ"ו) אמרינן דחכמים אומרים אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון. עכת"ד. וכבר קדמו בזה הגאון פר"ח ז"ל (סי' מסו' סוף ס"ז) וכתב שאינו מסכים עם ראבי"ה וכו', ודבר רחוק הוא למתלי שאכלו כל החטים המבוקעים קודם פסח וגם לומר שבפסח אכלו מן המותר, זה רחוק מן הדעת באיסור חמץ דהוי במשהו. ע"כ. וזהו כעין דברי החו"ד (אלא דמלשון משמע קלמ' דדוקא לענין איסור חמץ דנמשהו מחמירין. ואי מהא לא אירא, דלענין ספיקות לא מחמירין נמשהו, עיין סי' מסו' ס"ע, ונכפיק כ' נהגה, ונאחרונים שס' ואכמ"ל). וכיו"ב העיר גם הגר"י אייבשיץ ז"ל בשר האלף (סי' תל). ע"ש. ומה שניסה ליישב הגאון מהרש"ם בתשובה ח"ב (סי' רמט) עפ"ד הרמב"ם (נפ"ג מהלכות פרומות ה"ד). ע"ש. יש להשיב ע"ד. ואכמ"ל. ומ"מ יש ליישב דברי ראבי"ה באופן אחר, והוא, דהרי כל ענין תליה הוא נגד הא דקיי"ל כל דפריש מרובא פריש, ואעפ"כ כיון דמדאורייתא כבר נתבטל האיסור שבתערובת זו, לא החמירו חז"ל לאסרה מדבריהם במקום שיש לתלות להקל. וכל מקום שנתנו לך חכמים, משלך נתנו לך. וה"נ במקום שהתליה רחוקה מן החוש, כיון דמדאורייתא אין כאן איסור, יש לסמוך גם על תליה כזו. וכן כתב הגאון חיי אדם (כלל קט' נשמח אדם סק"א) לבאר דברי ראבי"ה. ושוב מצאתי בשו"ת בית יצחק שמעלקיס חאו"ח (סי' סה) שהביא מה שהקשה המקו"ח שהוא נגד החוש שיתקבצו כל המחומצין אל מקום אחד, ויישב דכיון דכל ענין תליה הוא נגד הרוב ואעפ"כ תלינן, ה"ה במקום שהוא נגד החוש. והביא ראיה לזה מדברי הנמוקי יוסף והריטב"א ביבמות (פנ'): דאף גבי משקין ס"ד דתלמודא דשייך למתלי דסאה שנתן זוהי שנטל, ואף למסקנא לא דחינן אלא משום דאין זה ברור כ"כ, משמע דעכ"פ שייך קצת. וכ"ש די"ל כן גבי חטים בחטין או גבי קמח בקמח למ"ד דהוי כיבש. עכת"ד. ובעיקר ראיית המקו"ח ממתנייתא

דמע"ש ותרומות, עיין להגאון מהרש"ם ח"ב (פי' רמט) מה שדחה לנכון. וע"ש עוד שהוכיח ג"כ מהנמוק"י ביבמות הנ"ל דאף בלח שיין לתלות. ע"ש. והגם דהפמ"ג (נאש"א פי' חל) צידד להחמיר גבי קמח בקמח. ע"ש. מ"מ במקו"ח תפס עליו ודחה ראייתו לנכון. ומה שרצה הגרעק"א זצ"ל בהגהותיו (פי' מסו ס"צ) לפשוט ספקו של הפמ"ג להחמיר, עפמ"ש בש"ע שם (סעיף ד) גבי שק קמח שנתלחלח ונתייבש דלא מהני ליה ריקוד, וצריך לשמרו עד אחר הפסח. ע"ש. ולא אמרינן שנאכל ממנו קודם פסח, זה יש לדחות דהתם נתלחלח באופן דגם אם היה נאכל קודם פסח עדיין לא היה בכל מצה יותר משיעור החמץ שנתערב, ובכה"ג יש לאסור כמבואר בדברי הראב"ה והמרדכי. ע"ש. ובפרט אם נאמר דהמעשה של השק אירע בע"פ, י"ל עוד דהוה מיירי לאחר זמן איסור חמץ ולא הוה שיין לאכול ולתלות דאיסורא נפל, וגם לזרוק לים אסור אז לכתחילה. ועיין בשו"ת פרח שושן (כלל ד פי' א) שסמך ע"ד ראב"ה בנדונו, וכתב דהגם שהפר"ח אינו מסכים עם דברי ראב"ה דדבר רחוק הוא לתלות וכו', מ"מ בנ"ד דהחמץ הוא דבר מועט ואיכא ספיקי טובא לומר שאכלום קודם פסח, אף הפר"ח יודה להתיר. עכת"ד. ודון מינה ואוקי באתרין. וכ"ש שכבר ביארנו שמעיקר הדין חשיב תבלין הכמון כלח בלח, ורק לרווחא דמלתא אנו מצרפים לסניף דברי ראב"ה, ועתה ההיתר מרווח בזה בע"ה. וכן מתבאר מדברי הגאון מהר"ם שיק בתשובה חאו"ח (פי' ללה). וע"ש (נסימן ל). גם הגאון מפלאצק במגן האלף (פי' מסו סק"ה) כתב לצרף דברי ראב"ה ע"ש. ובשו"ת בית שלמה חיו"ד (ספ"י קלה) כתב דודאי אין לדחות דברי המרדכי וראב"ה מכח קושיא. ע"ש. וכן מתבאר מדברי הגאון מהרש"ם בתשובותיו ח"ג (פי' קלד) וח"ב (פי' רמט). וכן עיקר. ועיין במחנה אפרים (הלכות שומרים פי' ט). ואכמ"ל. וא"כ ה"ה בנ"ד יש להקל מטעם זה שמן הסתם נשתמשו בכמון זה גם בערב פסח למאכלי החג ויעוד שמממא משווקים המפעלים ממנו זה גם קודם הפסח למלכות היום יומית וכבר השתמשו רבנות אלפי ישראל נכמון הלזה גם למגילי החמץ, וא"כ ודאי יש למלט שנאכל הדגן קודם הפסח].

כ"ד) ועוד יש לצרף לנ"ד דעת הסוברים דחמץ בטל בששים הלא המה: השאילתות, ר"ת הוב"ד בתוס' פסחים (ג) ובחולין (מ). והרי"ד בספר המכריע (סימן למ) ריא"ז בפסקיו לפסחים (פ"ג הלכה ג' לו"א). והרז"ה בספר המאור פסחים (ל). כתב שמעיקר הדין מותר אלא שנהגו בו איסור, וכיו"ב כתב ההשלמה שם, ובשבה"ל (סימן ח) הביא עוד גדולים שכ"כ. ועיין למרן הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת יבי"א חלק ז חאו"ח (סימן מד לאו ו' ולאו ט) שהאריך להוכיח שמצרפין שיטת השאילתות ודעימיה לעוד ספק להקל, והשיב ע"ד ה' דבר משה ח"א (סימן ל) שכתב שאין לצרף סברא זו לס"ס, וכתב שה' דבר משה גופיה בחלק ג (פי"ד סימן ג) חזר בו ממ"ש בח"א והתשובה שם מאוחרת

יותר. עש"ב. נמצא שבנ"ד בתערובת השבולת שועל בכמון יש להקל מכמה טעמים. א) כיון שנתערב לפני הפסח נתבטל ואינו חו"נ בפסח ואע"ג שהשבולת שועל קודם שנפלו עליה מים אינה חמץ, מ"מ מתבטלת שפיר וכמו שמוכח מדברי הראב"ד בשו"ת תמים דעים (סימן לו) והר"ן בתשובה (סימן נט) והאו"ז (נח"א סימן תשעט וח"ד סימן ע"ר) ע"ש. וכמ"ש לעיל (אות ז). וה"ט לפי שהיתר בהיתר בטל. ואפ"ת שהיתר בהיתר לא בטל מ"מ כיון שהשבולת שועל אסור להחמיצה במים משא"כ הכמון שאין לו זמן איסור כלל, חשיב כאיסור והיתר. וכמ"ש כיו"ב המהר"ם שיק בתשו' חאו"ח (סימן לה ד"ה אינאל). ועוד אפילו תמצי לומר שקודם הפסח אינה בטלה בכמון מ"מ כשמגיע פסח קודם שנפלו עליה מים בטלה שפיר דבפסח עצמו לכו"ע חשיבה כאיסור והיתר, ודמי ממש לצמר רחלים שנתערב בצמר גמלים שבטל כמבואר בפ"ט דמס' כלאים אע"ג שקודם שנתערב בפשתן הוי היתר מ"מ בטל שפיר, וה"ה בנ"ד, כיון שאסור בפסח לתת מים על הדגן שיחמיץ שם חמץ בעולם ובטלה שפיר. וכ"מ בדברי הראשונים שבטל שפיר וכמ"ש באותיות ב-ו. ב) יש לצרף דברי הפוסקים הסוברים דחמץ בפסח במשהו משום דהוי דשיל"מ, ומבואר בשו"ע (יו"ד סימן קנ סעיף ד) שאם האיסור אירע בתערובת לא חשיב דשיל"מ ובטל, וה"ה בנ"ד שהמים נופלים על השבלת שועל בתערובת לא חשיב דשיל"מ ובטלה שפיר (עין גלות כא). ג) יש לצרף גם מ"ש הראב"ה פסחים (סימן מ"ז) גבי תבואה שירד עליה דלף ונתחמצו מקצת החיטים ונתערבו בשאר החיטים, וכתב דהשתא דאכלו מן התבואה עד הפסח יש להתיר מכח ס"ס אפי' בפסח לאכול ממנה. וה"ה בנ"ד שודאי השתמשו בכמון זה קודם הפסח הן במה ששווקו המפעלים לצורך שאר ימות השנה, והן מה שנמכר לצורך פסח ובשלוהו בערב פסח שאז בטל בששים. והואיל ויש לתלות שהשבולת שועל המעורבת בכמון כבר נאכלה קודם פסח, יש להקל לאוכלו בפסח מטעם הס"ס שכתב ראב"ה ועוד פוסקים וכמ"ש באורך (אותיות נ-נג) ד) וכן יש לצרף דעת השאלות ודעימיה דחמץ בפסח בטל בששים, וא"כ את"ל שלא נתבטל קודם הפסח, בטל בפסח בששים. ומכל הלין טעמי נראה שיש להקל להשתמש בתבלין "כמון" בפסח, ואין לחוש לשבולת שועל המעורבת בו, יאכלו ענוים וישבעו ועליהם תבוא ברכת טוב.

והראנו את הדברים האמורים לעיל לפני מרן ראש הישיבה שליט"א (וכעמ' הרמזנו הדברים נמוספת טפן), וזה מ"ש מרן ראש הישיבה שליט"א על דברינו:

כ"ח באדר התשס"ד

לפום ריהטא דבריכם טובים ונכוחים, ואין ספיקו של הנובי"ת (א"מ ס"י ע"ג) שכתב "אבל קמח זה שלא נתחמץ כלל וכו' אולי לכ"ע חוזר וניעור בפסח כשנתחמץ וכו', מוציא מידי ודאי של הפוסקים שהבאתם. ואין הפנאי מסכים. עוד יש להעיר ע"ד הגר"ש עמאר נר"ו בסוף עמוד נ"ז דכמו בכלאים שמערכו לעשות בגד ודרכו בלבישה ה"נ מערכו לעשות תבלין ודרכו בבישול (וכ"ש אס' נמערב מעצמו). ולמ"ד חמץ שמו עליו דלדידיה קיימין הו"ל שפיר איסור בהיתר כדברי הרב בנין אב נר"ו. וצ"ע. ומכל מקום למעשה רשום אצלי בס' ויען שמואל בסוף דברי הגר"ש עמאר נר"ו בזה"ל: שמעתי שיש קונים כמות קטנה כמון ובודקים אותו אחד אחד ואח"כ שורים אותו במים להעביר את האבקה שעליו (אס' יש) ומייבשים אותו וטוחנים אותו בטוחנת כשרה לפסח. ונראה דבכה"ג שרי לכ"ע שאם נשאר גרגיר של חטה או שכולת שועל כבר נתחמץ לפני כן במים ונתבטל לפני פסח ואינו חוזר וניעור. וליתר שאת לא ישים את הכמון בתבשיל רק כשהמים רותחים דהו"ל חליטה, וכמו שהתיר הרב ערך השלחן תבשיל של אורז שנמצאת בו חטה מבוקעת מטעם חליטה והובא בכה"ח (סי' סס"ו אות ק"ח). ואף לדעת הכה"ח שאוסר היינו מטעם דכשנותנים דבר קר הרבה בפעם אחת לסיר רותח תבטל הרתיחה לפי שעה ע"ש, משא"כ בתבלין שהם כמות קטנה, ואיכא כמה ספיקי, שמא אין חטה ושכולת שועל אחר שנבדקו יפה, ושמא נתחמצו לפני כן ונתבטלו בששים, ושמא גם עכשיו לא יחמיצו מטעם חליטה, ושמא כהשאלות וסיעתו דחמץ בפסח בטל בששים, ושמא כדעת מהר"ץ פראנק ודעימיה שגם היתר בהיתר גמור בטל מלפני, ומכל מקום לא ישים מכמון זה בתורש"י או על פולים יבשים (למי שנוהג נהס הימר נפסח) דלא שייך טעמא דחליטה.

כדאי לפרסם את הדברים לחכמי הדור ויעיינו בדבר.

נאמ"ן ס"ט.